



LUND UNIVERSITY

Exegi monumentum aere perennius

Medaljkonstens första århundraden i Sverige

Haidenthaller, Ylva

Published in:

Vetenskapssocieteten i Lund. Årsbok 2023

2023

Document Version:

Förlagets slutgiltiga version

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Haidenthaller, Y. (2023). Exegi monumentum aere perennius: Medaljkonstens första århundraden i Sverige. I D. Möller (Red.), *Vetenskapssocieteten i Lund. Årsbok 2023* (s. 5-19). (Vetenskapssocieteten i Lund: Årsbok). Vetenskapssocieteten i Lund.

Total number of authors:

1

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

Exegi monumentum aere perennius

Medaljkonstens första århundraden i Sverige

Ylva Haidenthaller

MEDALJEN AVBILDAR PRINSESSA Cecilia Vasa (1540–1627) och den polska greven Jan Tęczyński (1540–1563) (fig. 1). De är porträtterade i tidsenliga kläder, Cecilia i en rikt broderad dräkt med puffärmar och pipkrage samt hätta, och Tęczyński i en jacka med hög krage. Medaljen är utgångspunkten för Carl Gustaf Warmholtz (1713–1785) och Carl Reinhold Berchs (1706–1777) brevväxling år 1744.¹ Warmholtz, precis i färd med att sammanställa skrifter och källor rörande svensk historia, måste tydligen stött på medaljen och frågar sin numismatiskt intresserade vän om den. Berch svarar i sitt brev att den polska greven hade varit ambassadör vid Erik XIV:s (1533–1577) hov där han hade träffat prinsessan och blivit förälskad i henne. För att bevisa sin kärlek hade Tęczyński



1. Tillskrivs Steven van Herwijck, 1561, gjuten i silver, ca. 40 mm. Foto: Gabriel Hildebrand. Ekonomiska Museet, Kungliga Myntkabinettet/SHM (CC BY).

låtitt tillverka medaljen.² Kombinationen av två porträtt, ett på var sin sida av medaljen, skulle visa att denna man och kvinna hörde samman och att deras förbindelse var lika varaktig som metallen som föremålet var gjord av. Vi vet tyvärr inte hur prinsessan emottog medaljen och frieriet men vi får anta att grevens uppvakning i metall var en spektakulär gåva. Under 1500-talet var medaljer mycket rara i Sverige och enbart kungen gav dem i uppdrag vilket understryker tyngden av Tęczyńskis gest att låta förfärdiga en sådan över sig och Cecilia. Inte desto mindre blev äktenskapet inte av. Greven dog innan förlovningen kunde fullföljas och Cecilia gifte sig istället med en tysk furste. Det enda beviset för denna 1500-tals kurtis är medaljen som Warmholtz undrar över.

Föremålet är en materiell manifestation av denna händelse, en historisk källa som bär på både bilder och berättelse. Den var avsedd för sin samtida publik, Cecilia och hovet, men valet att låta gjuta en medalj indikerar att Tęczyński även hade ambitioner att bevara deras bilder för framtida betraktare. Och han lyckades. Medaljen har blivit en del av Cecilias och Tęczyńskis historieskrivning vilket exempelvis porträttet från andra hälften av 1800-talet, troligtvis utfört av Jan Matejko (1838–1893), demonstrerar (fig. 2). Greven porträtteras i profil, hans ansiktsdrag och jackan med den långa raden knappar visar stor likhet med hur de avbildades på medaljen. Konstnären återger Tęczyński med en kontemplerande blick och hållandes i sin hand, mellan tumme och pekfinger, medaljen med Cecilias porträtt. Likt Warmholtz och Berch, hade Matejko studerat medaljen för att skapa sig en uppfattning om Tęczyński och Cecilia. Detta skedde 300 år efter medaljens tillkomst. Friet slutade visserligen inte enligt plan, men medaljen har bevarat berättelsen för all framtid, en del av Sveriges historia gjuten i metall.

Följande artikel ämnar ge en kort inblick i medaljkonstens utveckling i Sverige, från dess trevande steg på 1500-talet till en väletablerad marknad i slutet av 1700-talet. Texten kommer att beröra objekten, mottagarna, och bruk, från bärande till samlande, från gåvor till tidningsannonser.³

Monument i miniatyr

Medaljkonstens ursprung brukar i historieböckerna lokaliseras till renässansens Italien.⁴ Inspiration hämtades från antika mynt som hade hittats i marken, speciellt från den romerska kejsartiden. Dessa mynt utmärkte sig



2. Jan Matejko, *Jan Tęczyński*, ca. 1866, Foto: Wikimedia Commons.

genom verklighetstroga porträtt och att de hade myntats till speciella begivenheter, exempelvis en seger. Metallen, guld, silver och brons, bevarade på så sätt både ansiktet och händelsen för framtiden som nu kunde studeras av renässansens lärda män och kvinnor.⁵ Mynten betraktades som historiska källor och gav även anledning att sträva efter att skapa en liknade hållbar historieskrivning. Medaljen, ett portabelt monument i miniatyr, skulle vara lika varaktig som metallen den gjordes i och med hjälp av inskriptioner, klädsel, heraldik och emblem skulle föremålen berätta för betraktaren vem

som avbildades. Inskriptionerna i latin underströk auran av evighet. Likt visitkort byttes medaljer, samlades, diskuterades, lades likt tidskapslar i byggnadsfundament och blev snart en konststart som spreds över hela Europa, och så även Sverige.

I Sverige ska Erik XIV ha låtit tillverka de första medaljerna.⁶ De bar på porträtt och heraldiska symboler, ett koncist bildspråk som med få visuella knep kunde visa den avbildades status och familjetillhörighet. Objekten var gjutna i guld eller silver, ibland även vara inramade med briljanter och ädelstenar. Medaljerna kunde ges till utvalda personer vid hovet, för att visa kungens nåd och de skulle bäras synligt för alla. Att få ynnesten att bära kungens gyllene porträtt visade att hen stod i kungens gunst.

Följande bild visar en halsring med en medalj som avbildar Karl IX:s (1550–1611) karakteristiska porträtt på åtsidan och hans emblem med valspråk, *Gud är min tröst*, på frånsidan (fig. 3). Halsringen bär även på en inskription som lyder VPRICTIGHET MANDOM – GOTT AER HOOS THEM PA IORDEN BO. 1603. Namnet på ringens och medaljens mottagare har tyvärr inte bevarats men vi kan anta att det var en person som hade utmärkt sig på ett förtjänstfullt sätt vilket gjorde att han blev belönad med en så dyrbar gåva. Enligt Marcel Mauss gåvoteori kräver en gåva en motprestation.⁷ Skänker kungen en medalj, och igenom den sin gunst, återgäldar mottagaren med trohet och tacksamhet. Det var på så sätt ett mycket symbolladdat smycke, den osynliga vikten av gesten hängandes tungt runt halsen för alla att se.

Vid början av 1600-talet var medaljkonsten väl etablerad i Sverige och bidrog till spridningen av furstars propaganda och bedrifter. Deras motiv samspelade ofta med illustrationer på flygblad och annan visuell kultur.⁸ Speciellt i samband med Trettioåriga kriget fick medaljer en ny roll vid sidan att vara en kunglig nådegåva till utvalda personer vid hovet. Dels präglades de till segrar för att hylla vinnaren och häckla förloraren, dels användes de för att belöna militären. De var en förklädd penninggåva. Räkenskaper från 1618 talar om en beställning från Gustav II Adolf (1595–1632) på 50 gyllene kungliga *konterfej*, medaljer, hos myntmästaren Gillis Coyet d.y. (1580–1636), och året därefter likaså 50 stycken varav nio skulle vara av ”de stora runda”.⁹

Vilka typer av medaljer som skänktes eller namnen på mottagarna är sällan belagda. Undantag, likt överste Johan Streiff von Lauenstein (1610–1697), som år 1625 fick en medalj, förekommer dock.¹⁰ I övriga fall får vi leta efter



3. Okänd konstnär, gju-
ten i silver, Foto: Gabriel
Hildebrand. Ekonomiska
Museet, Kungliga Mynt-
kabinettet/SHM (CC BY).



mottagarna i andra typer av källor, nämligen porträtt. Militären brukade gärna låta avporträttera sig med sina medaljgävor, likt Nils Assersson Mannerskiöld (1586–1655) gjorde (fig. 4). Porträttet visar Mannerskiöld klädd i svart med vit krage. Han bär ett rikt ornamenterat skärp, gyllene armband på båda handlederna och på vapenbältet hänger en medalj som avbildar Gustav II Adolf. Medaljen symboliserar Mannerskiölds koppling till Gustav II Adolf och genom den faller en del av den döde kungen hjälteglans över på honom. Tittar vi noggrant på medaljen, ser vi också en liten dödskafe fäst på den nedra kanten. Skallen, indikerar att kungen redan hade fallit Lützen när porträttet målades. Det är ett *memento mori* som påminner Mannerskiöld och betraktaren om att vi alla en gång kommer dö.



4. Okänd konstnär, olja på duk, 1634, Adelsnäs, Foto: Lars Heijdenberg.

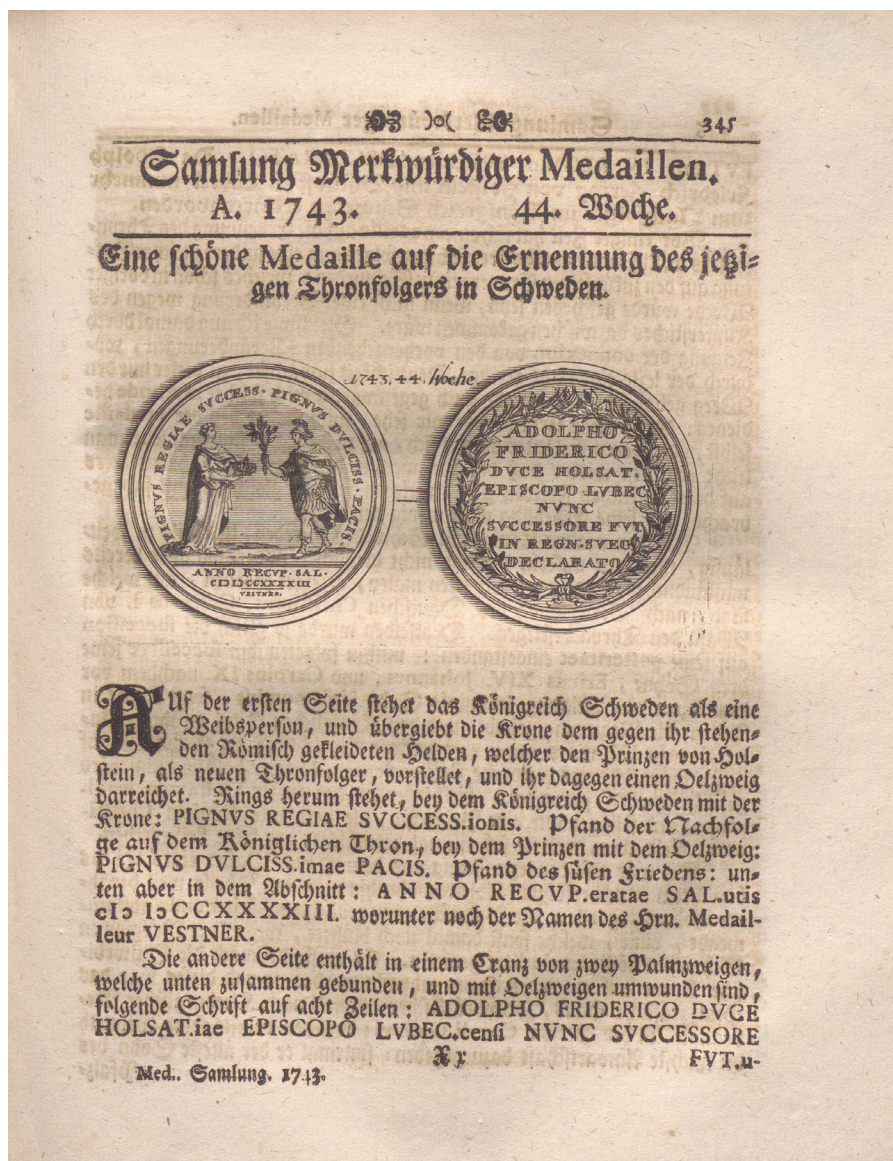
Under kungens levnadstid tillverkades det en uppsjö av medaljer som avbildade honom. Kungens popularitet bidrog till att många ville äga en bild av honom och efter hans död avtog inte kravet på konterfej.¹¹ De kunde användas för att ära den döde kungen, framhäva att Gustav II Adolf hade stridit för Gud och den rätta tron och därigenom också fungera som ett konfessionellt ställningstagande.

Under drottning Kristinas regering (1626–1689) flyttade de första medaljgravörerna till Stockholm.¹² Tidigare hade medaljer eller deras stampar mestadels importerats från kontinenten eller tillverkats av inhemska guldsmeder, likt Gillis Coyet d.y. Drottningen insåg dock fördelen med att ha en medaljkonstnär knuten till hovet, som likt en hovmålare eller skald, kunde tillfredsställa hennes konstnärliga behov utan att behöva ägna sig åt utdragna korrespondenser, långa väntetider eller risken av att förlora den dyrbara lasten på vägen. Efter att drottningen abdikerade och flyttade till Rom stannade medaljkonstnärerna kvar och erbjöd sina tjänster åt hennes efterträdare Karl X Gustav (1622–1660) och hans gemål Hedvig Eleonora av Holstein-Gottorp (1636–1715). Medaljerna bidrog till att sprida ryktet om svenska stormaktens segrar som Karl XI (1655–1695) och Karl XII (1682–1718) vann. En seger slagen i silver eller guld blev genast mer varaktig. Mottagarna för dessa budskap var adeln och lärda, både innanför och utanför rikets gränser, och inte minst landets fiender som skulle förnedras av medaljernas heroiska motiv kopplade med fyndiga latinska sentenser.

Att studera och samla medaljer

Hand i hand med att mängden medaljer som spreds och cirkulerade ökade, tillkom även litteratur som skulle beskriva dem. En av de mest betydelsefulla insatserna inom området tillskrivs Elias Brenner (1647–1717). Hans *The-saurus nummorum Sveo-Gothicorum* (1691) behandlar Sveriges mynt och medaljer, från medeltiden till hans egen samtid.¹³ Det uppseendeväckande med publikationen var illustrationerna, som Brenner hade förfärdigat själv. Illustrationerna avbildade objekten i skala 1:1 vilket var en välkommen innovation som erbjöd läsaren möjligheten att studera föremålen vid sidan av Brenners beskrivningar eller jämföra ett mynt eller en medalj med illustrationen. Förlagor för teckningarna kom ur Brenners egen samling som han kompletterade med studieresor i hela landet där han undersökte myntfynd och samlingar han kunde tillgå.¹⁴ I sin inledning nämner Brenner de samlare vars föremål han studerade. De var alla hovfunktionärer, vilket även är en antydning på numismatikens ställning under Brenners samtid.¹⁵

En annan typ av publikationer som började bli populär var små numismatiska skrifter som publicerades veckovis. Den första i denna skara var Johan David Köhlers (1684–1755) *Historische Münz-Belustigung* som utgavs 1729



5. Okänd konstnär, Johan Hieronymus Lochner's *Sammlung merkwürdiger Medaillen*, Nürnberg 1744, alvin-record:339055, Foto: Uppsala Universitetsbibliotek.

till 1742. Den presenterade varje vecka ett mynt eller en medalj, samtida eller äldre, som berörde europeisk historia och politik. Därefter följde Johan Hieronymus Lochner's *Sammlung merkwürdiger Medaillen* [...] utgiven mellan

1737 och 1744 i samma anda. Artiklarna följde alla ett likadant upplägg. Intill en avbildning av objektets åtsida och frånsida följde en kort beskrivning av motiv samt inskriptioner och därefter presenterades en redogörelse om bakgrunden till myntet eller medaljen. Bidragen var av olika längd men genomsnittligt låg de på åtta sidor. Som exempel kan artikeln om medaljen över Adolf Fredrik av Holstein Gottorps (1710–1771) val till tronföljare nämnas (fig. 5). Den publicerades 1743, vecka 44 och vid sidan av bilden på medaljen följde en skildring om den politiska situationen som rådde i Sverige, frihetstiden, vilken i jämförelse med andra europeiska länder var mycket unik. I liknade stil publicerade Evald Ziervogel (1728–1765), bibliotekarie vid Uppsala universitet och föreståndare för universitetets myntkabinett, *Trettio historiska afhandlingar om svenska mynt och medaljer*, tryckta 1755. De kunde bland annat köpas hos tryckaren Lorentz Grefing (död 1769) i Stockholm som annonserades i *Posttidningar* den 27 februari 1755.

Hos mig L.L. Grefing är af Trycket utkommit: Andra och Tredie Arket af v. Bibliothec. Zirvogels Historiska Wecko=skrift öfwer Mynt och Medailler, På Andra Arcket är Medaillen öfwer Stockholms Slott, hwars öden korteligen omförmåles. På Tredie Arket: En sällsynt Kon. Carl X:des Krönings Medaille, hwarwid afhandlas förloppet af Hans anträde til Regeringen, och Drottning Christinas afsägelse från Thronen. Arcket säljes för 12 öre Kopp:mt.¹⁶

Vid sidan av sådana publikationer kunde givetvis även medaljer köpas. Det fanns olika sätt att införskaffa numismatiska föremål. Dels kunde de köpas av andra samlare, på auktioner, eller hos medaljörer och handlare, dels kunde de förvärvas direkt via myntverket. Notiser i tidningar som *Stockholms Posten*, *Dagligt Allehanda* eller *Hwad Nytt?* innehöll regelbundet annonser med numismatiskt intresse. Exempelvis kunde den hågade samlaren i Lundbergs Fröbod vid Riddarhustorget hitta ”Djurmans Mynt Sortter, interfol. 6 sz. Flera andra böcker, predikan, grekiska, kyrkohistoria, löshår 5 qwarter långt, 1 Riksdaler 8 sz, Några completta Satser Mynttecken, a 16 sz, medalj slagen över Karl XI i Falu gruva för 1 riksdaler.”¹⁷ En annan annons saluförde ”nyss inkomne färska Catrin Plommon för 8sz. Skålp” vid sidan av en ”Medaille öfwer Jubel Året med Konungarne Gustaf den 1:stas och Gustaf Adolphs Portraiter på.”¹⁸ Att medaljer salufördes bredvid löshår och frukt verkade inte vara anmärkningsvärt. De hade blivit vanliga. Visserligen hade de inte

tappat sin kungliga glans men hade ändå blivit så gängse att de kunde, om ekonomin tillät, spridas till alla klasser i samhället.

Fullständiga medaljsamlingar auktionerades också ut. Ett exempel där en samling skingrades var den 24 maj 1719 vid St. Clara Södra kyrkogata, Norrmalm. Hovmedaljören Arvid Karlsteen (1647–1718) hade dött året innan och nu var hans medaljkabinett och konstkammare till salu. Annonsen förtäljer att ”*Medaille Cabinettet* består af en stor myckenhet så wäl Swenske som utländske Silwer *Medailler* af ansenlig wicht och wärde, samt gjorde af de förnämste Konsträrer i hela Europa.”¹⁹ Sammanlagt såldes 2000 lotter, som korresponderade till 400 vinster, varav 200 poster just rörde medaljer. I listan av lotter angavs objektens vikt i lod (motsvarar runt 13,2g.) samt en kort brevskrivning, eller medaljens legend eller anledning, exempelvis ”en om Turckarnas nederlag 1691 = 3 1/8 [lod]” (lott 40).²⁰ En medaljlott kunde bestå av ett objekt eller flera som var fallet med den första lotten ”R. *Caroli XI:mi* 17 st. om 77[lod]”.²¹

Köparen av en lott kunde inte vara säker på en vinst eller ens vilket objekt hen eventuellt skulle kunna vinna, det kunde innehålla allt från medaljer, miniatyrporträtt, slipade stenar och torkade insekter. Men en medaljsamlare kunde nog inte motstå frestelsen att buda på några av den före detta hovmedaljörens samling. Karlsteen som tidigare ägare var säkerligen en åtråvärd proveniens och samlingens kvalité och ryktbarhets var vida känd. I den tyska reseguiden *Die vornehmsten Europaeischen Reisen* (1702) rekommenderas att besöka Karlsteens samling vid sidan av Elias Brenners och universitets-samlingen i Uppsala.²² Karlsteen hade byggt upp sin samling ”af ansenlig wicht och wärde” under flera års tid och nu skulle den skingras inom en dag.

Medaljer var ägnade att överleva sina ägare. De var trots allt tänkta för evigheten. Från att vara ett monument i miniatyr som skulle hugfästa den avbildades stordåd, kunde medaljer efter flera år fortfarande förtälja anledningen till dess tillkomst, men deras roll hade ändrats. Från att vara en kunglig gåva, till att bli ett samlarobjekt med antikvariskt värde. Igor Kopytoff skriver i sin väl citerade text ”The cultural biography of things” hur ting byter händer, och därigenom ändrar värde och sammanhang.²³ På grund av hur medaljer tillverkades, vilket kunde innebära att de kunde präglas en och en eller i massupplagor, är det för det mesta omöjligt att spåra proveniensens av ett objekt såvida föremålet inte har markerats eller förblivit i samma samling. I de flesta fallen byter medaljer ägare, vilket påverkar deras

värde, syfte och historiska relevans. En och samma medalj kunde ha getts som gåva, därmed kopplad till en viss person och sammanhang och haft ett personligt kanske till och med emotionellt värde, för att år senare säljas på auktion och hamna i en helt annan samling. Men där skulle den få en ny betydelse och kontext, inte minst skapad genom hur den passade ihop med de andra objekten i samlingen. Den nya ägaren av lott 1 i Karlsteens samling, de 17 medaljer som tematiserade Karl XI kanske precis var i färd med att sammanställa en kungalängd. Eller så hade hen redan alla medaljer som föreställde kungen men i brons och kunde nu uppgradera sin samling genom att byta ut dem mot en serie i silver. Eller så handlade det helt enkelt om en ekonomisk investering och den nya ägaren skulle omvandla sin vist i pengar när situationen krävde det.

Lotteriet och tidningsannonserna beskriver medaljer som byter ägare i andra hand. En annan möjlighet var dock att införskaffa helt nya medaljer, direkt från myntverket. Tillkännagivandet "SPECIFICATION På de Medailler och begärlige Skådepenningar som finnas på Kongl. Myntet i Stockholm" tryckt 1709, annonserar vilka medaljer, både samtida och av äldre sort, som fanns till salu.²⁴ Myntverket förvarade alla stampar till de svenska kungliga medaljerna, och efter att en typ av medalj – en upplaga – hade präglats till respektive ändamål, må hända att fira en kröning, fanns stampen kvar och kunde återanvändas, så att säga likt "print on demand".²⁵ Då prägling, istället för gjutning, av medaljer blev vanligt på 1600-talet härstammar även de äldsta stamparna på myntverket från den tiden. En hugad samlare kunde därmed gå till myntverket och få en medalj slagen med en stamp som hade graverats drygt 60 år tidigare, exempelvis över drottning Kristinas myndighetshetsförklaring (kombinerad med slaget vid Femern) från 1644. Medaljens vikt anges i annonsen, 12 lod, däremot inte produktionskostnaden. Vi kan dock anta att priset för silvret och slagavgiften var en ansevärd summa.²⁶

En samling krävde givetvis ett lämpligt förvar, ett myntskåp eller kabinet. Designen av dessa skåp och dess lådor var anpassad till uppgiften att förvara mynt och medaljer. Lådorna hade små runda urringningar i olika storlekar som kunde vara klädda i sammet eller en annan typ av tyg för att hindra föremålen att fara runt eller skrapa i kanterna eller varandra medan samlaren drog ut lådan ur skåpet. Skåpens lådor bidrog till att samlarna kunde sortera föremålen och därigenom både visuellt och fysiskt kunde skapa en ordning. Kategoriseringen av de numismatiska objekten var öppen, beroende



6. Franz Ertinger, Louis Jobert *La Science des medailles*, Paris 1739, gravyr (1710), Foto: Bayrische Staatsbibliothek, München.

på samlarens intressen kunde de vara geografisk, kronologisk, fokusera på specifika regenter eller enbart vara förvaring för de senaste inköpen.

Följande frontespis ur *La Science des Medailles* av Louis Jobert (1637–1719), vars första upplaga gavs ut 1693, illustrerar två män sittandes framför ett medalj eller myntskåp (fig. 6). Framför dem står två utdragna lådor på ett bord. Mannen till vänster håller en medalj i sin högra hand, och mannen mitt emot undersöker sitt föremål med en lupp. Mynt och medaljer studerades gärna i sällskap av andra. Föremålen uppmanade till samtal om motiven, porträtten, den konstnärliga utformningen, det historiska skeendet som gav låg bakom eller ursprunget till den latinska sentensen som kanske var den hämtad ur en antik text. Till skillnad från idag då numismatiken snarare betraktas som ett udda och enstörigt tidsfördriv, uppfattades mynt och medaljsamlandet under 1700-talet som ett vittert och belevat nöje. Samlarna, lärda och amatörer, kvinnor och män, kunde genom sin samling demonstrera sitt konnässörskap. Mynt- och medaljer var ett perfekt konversationsämne som kunde röra konst, kultur, litteratur, historia och politik, berörde det förflutna, samtiden och framtiden.

Ett monument varaktigare än brons

Under 1700-talet och framåt beställdes medaljer av allt fler personer utanför den kungliga sfären. Privatpersoner lät slå medaljer för att hedra varandra, akademier delade ut dem som pris och sällskap förlänade dem som belöning för förtjänstfulla gärningar.²⁷ Men konstartens ursprungliga syfte, att bevara ett budskap för evigheten, fanns allmänt kvar.

Artikelns rubrik refererade till ett citat av Horatius, *exegi monumentum aere perennius*, jag har rest ett monument varaktigare än brons.²⁸ Horatius syftade givetvis på sina skrifter, och de har säkerligen varit mer långlivade än flera av de antika skulpturerna, vilka i mångt och mycket har smultits ner om omvandlats till kanonkulor. Liknade öde har även drabbat flera av de många medaljerna som har tillverkats sedan Erik XIV introducerade konstarten i Sverige. Inte desto mindre visar medaljer likt den över Jan Tęczyński och Cecilia Vasa att dessa små monument i metall faktiskt är för eftervärlden.

Noter

- 1 KB, Berch till Warmholtz, 3/14 februari 1744.
- 2 KB, Berch till Warmholtz, 3/14 februari 1744, 3–4. ‘Le Sire Tencin peut etre d’une complexion bien amoureuse, et capable, comme nous le sommes aujourd’huy, de faire des folies. La Princesse avoit deja sa medaille. L’Ambassadeur alla chez l’orfevre (car Vous sçavez que c’estoient les Medailleurs chez nous dans ce tems là) fit tirer son portrait et se joignit, au moins en effigie, à la Princesse.’ Berch beskriver även medaljen i *Beskrifning öfwer swenska mynt och kongl. skåde-penningar*, Uppsala, 1773, 61. För en mer ingående bakgrundshistoria till medaljen läs: Jörgen Steen Jensen, *Medaljen över Jan Baptist Tęczyński och Cecilia Vasa: ett stycke 1500-talshistoria*, Göteborg 1979; Harald Wideen, ‘Kring Vasamedaljerna’, i *Festskrift till Lars O. Lagerqvist*, Numismatiska Meddelanden 37, Svenska numismatiska föreningen, 1989, 481ff.
- 3 För en mer ingående analys över medaljens kulturhistoria i Sverige se: Ylva Haidenthaller, *The Medal in Early Modern Sweden: Significances and Practices*, Lund 2021.
- 4 Stephen K. Scheer, *The currency of fame: portrait medals of the Rennaissance*, New York 1994.
- 5 Mark Jones, ”‘Proof Stones of History’ The Status of Medals as Historical Evidence in Seventeenth-Century France”, *Medals and Coins From Budé to Mommsen*, Warburg Institute surveys and texts, no. 21 (1990): 53–72; Francis Haskell, *History and Its Images: Art and the Interpretation of the Past*, New Haven: 1993, 13–73.
- 6 Jmf. Bror Emil Hildebrand, *Sveriges och svenska konungahusets minnespenningar, praktmynt och belöningsmedaljer*, vol. 1, Stockholm, 1874, Wideen 1989; Haidenthaller 2021.
- 7 Marcel Mauss *The gift: the form and reason for exchange in archaic societies*, London 2002.
- 8 Jmf. Tobias Hämmerle, *Flugblatt-Propaganda zu Gustav Adolf von Schweden. Eine Auswertung zeitgenössischer Flugblätter der Königlichen Bibliothek zu Stockholm*, Marburg 2019.
- 9 Gustaf Upmark, *Guld- och silversmeder i Sverige*, Stockholm 1925, 38; Sixten Strömbom, *Iconographia Gustavi Adolphi: Gustav II Adolf: samtida porträtt*, Stockholm 1932, 16.
- 10 Strömbom 1932, 19.
- 11 Jmf Strömbom 1932, Haidenthaller 2021.
- 12 Ylva Haidenthaller, ”Von Goldschmieden, Münzschnidern und Medailleuren: Einblicke in die Künstlerimmigration nach Stockholm im 17. Jahrhundert”, i *Erfolgreiche Einwanderer. Künstlerimmigration im Ostseeraum während der Nordischen Kriege (1554–1721)*, (red.) Agnieszka Gąsior & Julia Trinkert, Studia Jagellonica Lipsiensia, Dresden 2021, 254–269.

- 13 *Thesaurus nummorum Sveo-Gothicorum* kompletterades efter Brenners död av Nils Keder och den andra upplagan publicerades 1737.
- 14 Eliel Aspelin, *Elias Brenner: en forskare och konstnär från Karlarnes tid*, Helsingfors 1896, s. 92–95.
- 15 Ernst Nathorst-Böös och Ian Wiséen, *Numismatiska forskare och myntsamlare i Sverige fram till 1830-talet*, Numismatiska Meddelanden 36, 1987.
- 16 *Posttidningar* 27 februari 1755, 4. <https://tidningar.kb.se/2979645/1755-02-27/edition/145134/part/1/page/4/?q=procent2omedaille&sort=&from=1755-01-01&to=1755-12-31> (29-03-2023).
- 17 *Dagligt Allehanda* 25 januari 1781, 3 <https://tidningar.kb.se/2631189/1781-01-25/edition/144030/part/1/page/3/?q=procent2omedaille&sort=&from=1781-01-01&to=1781-12-31> (29-03-2023).
- 18 *Dagligt Allehanda* 18 juni 1790 <https://tidningar.kb.se/2631189/1790-06-18/edition/144030/part/2/page/1/?q=procent2omedaille&sort=&from=1790-01-01&to=1790-12-31> (29-03-2023).
- 19 UUB, Handskr. X 221 (fol. 112–119), *Kort Berättelse om det Lotterie, som efter höga wederbörandes tilstånd uti framledne Medailleurens Wählb:ne Hr. Arfvid von Karlsteens på Norrmalm wid St. Clarae södra Kyrkiogata belägne huus nästkommande d. 24 Maj kommer at anställas på berörde Medailleurs kostbare Medaille Cabinet och rara Konst=Cammare*, Stockholm 1719, 112.
- 20 UUB, Handskr. X 221, *Kort Berättelse om det Lotterie* 114.
- 21 UUB, Handskr. X 221, *Kort Berättelse om det Lotterie* 113.
- 22 Boken gavs ut under flera år – här: Peter Ambrosius, Lehmann, *Die vornehmsten Europaeischen Reisen*. Hamburg 1736, 453.
- 23 Igor Kopytoff, ”The cultural biography of things: commoditization as process”, i *The social life of things: commodities in cultural perspective*, (red.) Arjun Appadurai, Cambridge 1968, 64–91.
- 24 UUB, Sv. Rar. 10:311 (3), SPECIFICATION På de Medailler och begärlige Skådepennningar som finnas på Kongl. Myntet i Stockholm.
- 25 Återanvändningen av stampar innebär även att det idag är problematiskt att med säkerhet tidsdatera medaljer från 1600- och 1700-talet.
- 26 För priser och räkningar se Haidenthaller 2021, kapitel 4.
- 27 Martin Tunefalk, *Äreminnen Personmedaljer och social status i Sverige cirka 1650–1900*, Lund 2015..
- 28 Horatius, *Carmina* III:XXX:I.